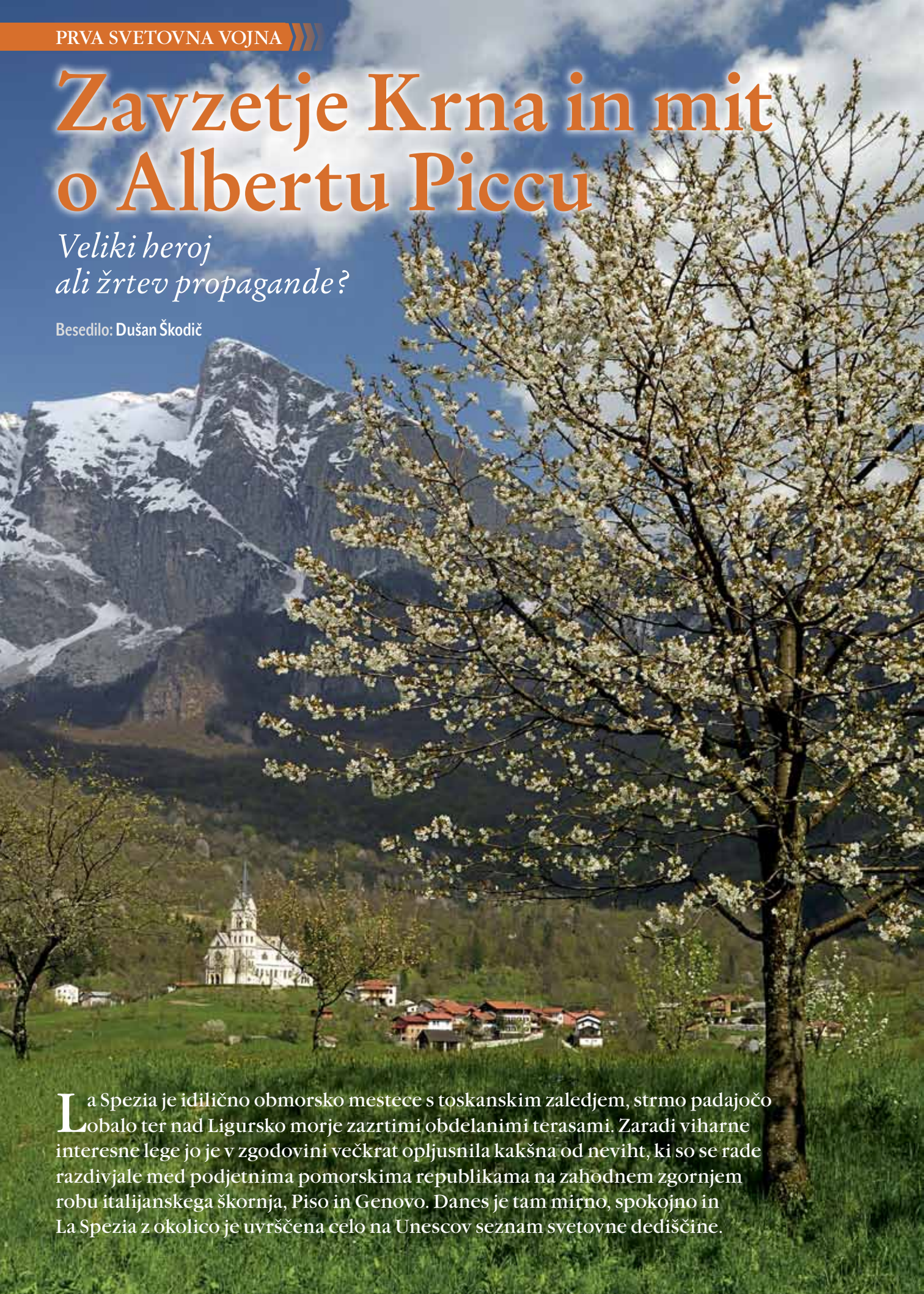

Zavzetje Krna in mit o Albertu Piccu

*Veliki heroj
ali žrtev propagande?*

Besedilo: Dušan Škodič

La Spezia je idilično obmorsko mestece s toskanskim zaledjem, strmo padajočo Lobalo ter nad Ligursko morje zazrtimi obdelanimi terasami. Zaradi viharne interesne lege jo je v zgodovini večkrat opljusnila kakšna od neviht, ki so se rade razdivjale med podjetnima pomorskima republikama na zahodnem zgornjem robu italijanskega škornja, Piso in Genovo. Danes je tam mirno, spokojno in La Spezia z okolico je uvrščena celo na Unescov seznam svetovne dediščine.

Na začetku dvajsetega stoletja, ko so bili viharji med nekdanjima republikama že zdavnaj pozabljeni, je prišel tudi čas za šport in v La Spezii so zgradili moderno nogometno igrišče. Eden od ustanoviteljev kluba, kapetan in strelec prvega klubskega gola je bil študent Alberto Picco. Ljudje so bili tako nad nogometom kakor nad mladim nogometnim upom navdušeni. Vendar bodočemu računovodji ni bila namenjena nogometna kariera, saj ga je doletela mobilizacija, in nogometni dres je moral zamenjati za uniformo. Alberto Picco je bil vsestranski športnik, med drugim tudi navdušen alpinist in planinec, zato je bil razporejen med alpine v alpski korpus. Dobil je čin podporočnika, njegovo enoto pa so kmalu poslali na soško fronto. Vendar pravila igre, v katero je vstopal, niso bila jasno zapisana in predvsem je bila ta igra zelo nevarna ...

Bujenje spečega leva

Strateški cilj, ki so si ga tik pred poletjem 1915 zastavili Italijani z generalom Cadorno na čelu, je bila 2244 metrov visoka gora nad Drežnico, Krn¹. Ta markantna gora opazovalcu daje vtis podobe spečega leva, ki nepremagljivo drema visoko nad Sočo in skoraj dva tisoč višinskih metrov nad bližnjim Kobaridom. Če ga zavzamejo, bodo imeli odločilno prednost in avstro-ogrsko vojska nad Sočo bo resno ogrožena, je razmišljal generalštab. Pripravili so načrt, kako alpine poslati na to skrajno drzno in tvegano akcijo. Za napad so določili dve alpski skupini; prva je morala zasesti greben med Mrzlim vrhom in Slemenom, druga pa sam vrh Krna. V nizu alpinistično-vojaških akcij so Italijani najprej zasedli Krnčico ter greben Vršič-Lopatnik, s čimer so si pripravili potrebno izhodišče za glavni napad. Okoli polnoči s 15. na 16. junij 1915 sta se v drzno nočno alpinistično akcijo podala dva bataljona; bataljon Sousa je krenil s Krnčice, s Pleč mimo Kožljaka pa bataljon Exilles, ki ga je vodil Picco. Špico napada je tvorilo zgolj pet mož s Piccom na čelu. Plezali

so v največji tišini in opremljeni le z osebnim orožjem ter nahrbtniki, v katere je bilo nasutega za nekaj lopat peska – da bi si na odprtem vrhu s tem skušali narediti skromen zaklon pred krogami branilcev. Preostali vojaki so jim sledili na primerni oddaljenosti, da so bili dovolj tihi, saj bi presenečenje in uspeh akcije sicer padla v vodo.

Kratek boj za vrh

Noč je bila temna in branilci na vrhu so dremali. Napada preko strme stene niti niso pričakovali. Boj je bil kratek in iz neposredne bližine so poleg pušk spregovorili predvsem bajoneti. Obležalo je šest napadalcev in osemnajst branilcev, deset je bilo ujetih, drugi pa so se razbežali v noč. Branilčev bajonet je presekala tudi življenjsko nit še neenindvajsetletnega Alberta Picca ... Mogoče je, da je k italijanskemu uspehu pripomoglo slabo razporejanje enot, ki si ga je privoščila avstro-ogrsko vojska. Na vrhu so dan pred napadom menjali posadko branilcev in tja poslali vojake iz bataljona 37. nagy-varadinskega pehotnega polka. Madžari, vajeni svojih ravnin, se v visokogorju niso dobro znašli. Napad na vrh so po predhodnih akcijah pod Krnom verjetno slutili, toda ne na tako drzen način. To je bila avstro-ogrskemu štabu dobra lekcijska in madžarske enote so kmalu prestavili na Kras, kjer so se za razliko od poloma na Krnu odlično izkazale.

Sama zasedba Krna je v Italiji izredno odmevala in še lep čas polnila časopisne stolpce, na poznejši razvoj dogodkov pa tako rekoč ni imela nobenega vpliva. Krivdo za to je pripisati predvsem notorični neodločnosti in omahljivosti italijanskega generalštaba in Cadorni, ki je dal nasprotniku čas, da je prerazporedil svoje sile in zapolnil vrzeli v obrambi.

Rojstvo mita

Zgodba o nadčloveškem junaštvu podporočnika Picca, ki je postavil na žrtvenik svoje mlado življenje, je preživela vojno. Še več, postala je mit, ki ni ugasnil do današnjih dni. Seveda je zelo napihnjena in prav nič ne bo narobe, če jo označimo za klasično propagandno štorijo, s katero so vojaške oblasti med dolgotrajno pozicijsko vojno na soški fronti vlivale

pogum svojim vojakom, ki se v bojih že pregovorno niso posebno izkazali. Tudi pozneje, ko je bila Primorska priključena k Italiji, propagandne igre še kar niso hoteli umiriti. Preveč lepo in navdušujoče je bilo pisati in pripovedovati o strašni gori Monte Nero, o Piccovi neskončni žrtvi do ljubljene domovine in o veliki slavi neustrašnih alpinov ...

Kmalu po vojni so na izpostavljenem vrhu Krna zgradili okoli šest metrov visoko kamnito piramido z vdolano napisno ploščo in veliko zvezdo na vrhu. Ob sedmi obletnici zavzetja, 16. junija 1922, je bilo načrtovano svečano odkritje spomenika, vendar jo je narava zbranim občudovalcem hudo zagodla. Le dan prej se

Prvo obeležje na Krnu, skalna piramida je postala žrtev strele, krivdo pa so po krivici pripisali domačim pastirjem. Iz zbirke Bojana Rustje

je namreč nad Krnom razdivjala huda nevihta in strela je precej poškodovala zgornji del piramide in zvezdo, saj je bil objekt na izpostavljenem vrhu zgrajen – brez strelovoda.

Iskanje krivca za vsako ceno

Da bi opravičili zgrešeno lokacijo spomenika, so oblasti zaprle nekaj zaslapskih pastirjev, v glavnem mlade fante in dva starejša, ki so se tiste dni zadrževali na tem območju, in jih obtožile namernega poškodovanja.

¹ Italijani so goro sicer poimenovali Monte Nero (Črna gora), kar pa je posledica slabega prevoda, saj so namesto besede *krn* prevajali nekoliko podoben izraz črn – nero. Obstaja tudi ime *Pico delle folgori* (Vrh strel), ki kaže na značilnost gore, ki rada privablja strelo, vendar se drugo ime med Italijani ni prijelo.

Ker so pri zaslišanjih uporabili mučenje, so še nedorasli fantje v mukah priznali, da sta starejša dva kriva za očitano dejanje. Med sodno razpravo v Gorici je slovenski odvetnik zahteval strokovno preiskavo, ki pa je bila slabo opravljena, saj si je poslani italijanski inženir zaradi slabega vremena kar od daleč ogledal poškodbe na spomeniku in na oko presodil, da so bile storjene s krampom. Pastirja sta bila zaradi sabotaže obsojena na dolgoletno ječo. V strahu pred podobnimi "diverzantskimi akcijami" slovenskih pastirjev so nato pri spomeniku na vrhu Krna postavili oboroženo stražo. A le mesec dni pozneje se je zgodba ponovila. Tokrat strela ni le razmajala kamenja v piramidi, pač pa je ubila tudi dva stražarja.

Naslednje leto je na vztrajno posredovanje slovenskih odvetnikov prišla na Krn mednarodna komisija, ki je ugotovila nesmisel in potrdila, da je bilo tudi za prvo poškodovanje krivo divjanje naravnih sil in ne domači pastirji.

Maščevanje oziroma "krnski dogodki"

Žal se je rehabilitacija zgodila šele po več kakor letu dni, pred tem pa je bilo lokalno prebivalstvo deležno represalij in divjanja fašistične horde, ki se je tistega leta že zavihtela na oblast. Po poročanju tednika Goriška straža so 23. in 24. junija 1922, torej neposredno po poškodbi spomenika, proti Kobaridu in Drežnici na kamionih pridrveli oboroženi fašisti in preplašeno prebivalstvo je v strahu za življenje v deževni noči zbežalo v gozd. V Drežnici so do tal požgali župnišče in na hišah s kamenjem razbijali okna. Tudi v Kobaridu je vse bežalo, pretepli so kogar so lahko ujeli in nato sredi trga zrušili spomenik slovenskega skladatelja Hrabroslava Volariča in ob njem pustili svarilen napis: *In rappresaglia per monumento al Monte Nero – per ora questo!*² Ta dva dneva sta v zgodovini domačega prebivalstva ostala v spomin zapisana

² Povračilni ukrep za spomenik na Krnu – za sedaj toliko!

kot "krnski dogodki". Nič nenavadnega torej, da so lahko italijanske oblasti počasi in začudeno spoznavale, da zasedba teh krajev med avtohtono prebivalstvo ni prinesla nobenega navdušenja in hvaležnosti, ki bi ju morali čutiti – menda le zaradi dejstva, ker so se vsled političnega barantanja med zavezniki znašli pod okriljem potomcev rimskega imperija.

Od spomenika zmagovalcem do ruševine poražencev

Leta 1928 je bil fašizem v velikem zagonu in napočil je trenutek za novo osveževanje mita, pa tudi Krn je bil čedalje bolj zanimiv in oblegan cilj italijanskih planincev tako poleti kakor pozimi. Zato so se odločili le dober lučaj pod vrhom zgraditi zavetišče. To pa ni bilo običajno planinsko zavetišče, to je bil ogromen spomenik, v čigar notranjosti je bilo urejeno zavetje za obiskovalce. Notranjost zavetišča je vsebovala tri enote: kuhinjo, spalnico in skupni prostor. Do vhoda je vodilo široko stopnišče, portal pa

Zgoraj: Zračni posnetek Gomiščkovega zavetišča. Stopnišče pod njim pojasni, da res stoji na temeljih Piccovega spomenika – zavetišča. Foto: Tomaž Ovčak

Levo: Fotografija iz leta 1935 prikazuje spomenik-zavetišče, zgrajeno v stilu antičnega Rima. Desno od vhoda je pritrjena bronasta plošča, ki je danes v muzejski zbirki. Iz zbirke Bojana Rustje

Krn nad Krnskimi jezerom Foto: Peter Strgar

je bil *glomazna* stvaritev, ojačana s štirimi velikimi stebri, in na vsakem od njih je bil vgrajen velik betonski orel s priprtimi krili ter nekaj dodatnimi okrasnimi elementi. Jasno opazen je bil antični in neoklasicistični izgled projekta, ki so ga očitno imeli pred očmi fašistični arhitekti, ko so v visokogorju načrtovali gradnjo nekakšnega antičnega templja. Ob vhodu je bila na steber pritrjena bronasta plošča s podobo Alberta Picca (ki so jo pozimi shranili v zavetišče), čisto zgoraj pa se je po vsej dolžini portala bočil latinski napis *VICTORIBUS ESTO* (Postavljen o zmagovalcem). Gradnja je bila obupno draga in čeprav jo je osebno podprl sam Mussolini, denarja ni bilo dovolj. Treba ga je bilo iskati na vseh koncih, tudi s prodajo posebnih razglednic.

Ko je bila dograjena, tudi ta zgradba ni imela posebne volje kljubovati naravnim silam, pa še "večni zmagovalci" so jo zapustili le petnajst let po otvoritvi. Zapuščeni objekt je pospešeno propadal, nekaj pa so k temu pripomogli tudi naši planinci, ki jih je v dušo grizel spomin na zgodovinsko krivico.

Veliki betonski orli danes žalostno ležijo razkropljeni nekje na melišču pod novim zavetiščem, bronasta spominska plošča se je čudežno pojavila

na nekem podstrešju in je na ogled v kobariški zasebni muzejski zbirki, razmajani spomenik (zavetišče) pa je bil po drugi svetovni vojni načrtno porušen. Delno ohranjeni so ostali le temelji in stopnišče, saj so planinci PD Nova Gorica leta 1951 na istem mestu zgradili Gomiščkovo zavetišče na Krnu. Do danes je bilo to deležno že več sanacij in razširitev, njegovo vzdrževanje pa tudi v današnjem času ni enostavno.

Demistifikacija mita

Naj namenim še nekaj besed samemu nosilcu mita. Padlega Picca so najprej pokopali v Drežnici, vendar ga je dal njegov brat že leta 1924 prekopati. Morda je po "krnskih dogodkih" zaslutil, da Alberto v Drežnici ne bo užival pravega miru v "italijanski zemlji", ali pa je celo spregledal propagandni namen in mu ni bilo všeč, da bi bratov grob postal shajališče vpajočih črnosrajčnikov.

Njegov grob se danes ne nahaja v rodni La Spezii, temveč v Torinu. Picco je posmrtno prejel srebrno medaljo za pogum in za zasluge ob osvojitvi Krna bil predlagan tudi za zlato medaljo. Zaradi birokratske napake mu v resnici nikoli ni bila podeljena. Pozabljen pa v Italiji ni bil nikdar. Po njem se imenujejo klub italijanskih alpinov, glavni trg v Čedadu in še v nekaterih mestih ter seveda domači nogometni stadion v La Spezii.

Muzejska zbirka I. svetovne vojne Alberto Picco

Zbirka je urejena po državah, ki so sodelovale v vojni na obeh straneh. Predstavljeni so orožje, oprema, orodje in dokumenti s soškega bojišča. Večina predmetov izvira iz okolice Bovca, Kobarida in Tolmina. Na ogled sta tudi plinomet z Bovškega polja, ki je bil uporabljen ob preboju, in originalna bronasta plošča, posvečena Albertu Piccu, eden redkih ostankov italijanskega spomenika na vrhu Krna.

Naslov: Bojan Rustja, ulica Sergeja Mašera 2, 5222 Kobarid

Telefon: +386 41 693 049

Ogled zbirke je možen po predhodnem telefonskem dogovoru. Vstopnine ni.

Kakorkoli že, zgodba o zasedbi Krna in mit o junaškem Albertu Piccu je del zgodovine, ki se je ne da izbri-
sati. Mit je bil propagandni produkt, ki ga je s pridom izkoristila in hranila takrat vzpenjajoča se fašistična oblast v Italiji. A v bistvu gre le za žalostno zgodbo nesojenega nogometnega upa, ki je končal življenjsko pot po le treh tednih vojskovanja na soški fronti. ●

Viri:
Bojan Rustja, Spomenik na Krnu, brošura, 2005
Vasja Klavara, Koraki skozi meglo, 1994
Rok Zaletel, Gorsko bojevanje; diplomsko delo, 2008
Goriška straža, št. 50, 25. 6. 1923
Slovenec, št. 176, 15. 8. 1922
France Malešič, Spomin in opomin gora, 2005